

МОНЕТНА НАХОДКА ОТ НАЧАЛОТО НА III ВЕК ОТ ФОНДА НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - КЮСТЕНДИЛ

СВЕТОСЛАВА ФИЛИПОВА

През 2001 г. за нумизматичния фонд на Регионален исторически музей – Кюстендил, се откупиха три монети, провинциално сечене, намерени до град Самоков.¹ При откриването им монетите са били слепени и обвити в органична материя, вероятно торбичка, която се е разпаднала.

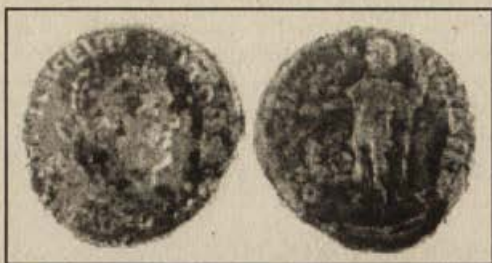
Най-ранната монета е бронз на Септимий Север (193-211 г.), сечен във Филипопол (Обр.1).² Лицето ѝ е повредено, но се вижда главата на императора с лавров венец, обърната надясно. Част от надписа е запазен: *Α...Α ΣΕ.../ΣΕ...* Върху гърба на монетата е класическо изображение на Асклепий и Хигия, прави, един срещу друг. Асклепий е вдясно, с обърната наляво към Хигия глава, с дясната си ръка се подpira на тояга с увита змия, лявата е поставена пред тялото му. Хигия

Обр.1. Бронзова монета на имп. Септимий Север (193-211 г.) от Филипопол.

е вляво, обърната към Асклепий и храни змия от патера. Надписът е: *ΜΝΤΡ ΦΙ / ΑΠ... / ΑΕΩΣ*. Цялата композиция е обградена със зрънчест кръг. Монетата е от 5 асария с метрични данни: диам. 27/27 мм, тегло 14,94 г и посока на печатите 12 часа. При надписа върху гърба на монетата липсва името на провинциалния управител. Тракийските монетарници престават да изписват името на провинциалния легат след 204 г.³ Фактът, че Филипопол не сече монети от името на Гета – цезар стесняват още повече времето на отсичане на нашата монета – от 209 г.⁴ до смъртта на Септимий Север на 4 февруари 211 г. в Британия.

Следващата монета от находката е сечена в Сердика за император Каракала⁵ (198-217 г.), и по точно след края на 211 г. – убийството на Гета, когато Каракала въвежда в именната си форма *ΣΕΥΗΡΟΣ*. Върху лицето ѝ е представена глава на Каракала с къса брада и лавров венец. Надписът е: *ΑΥΤ Κ... .ΥΡΗ ΣΕΥΗ / ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ*. Върху гърба на монетата е изобразен императорът, прав наляво

Обр.2. Бронзова монета на имп. Каракала (198-217 г.) от Сердика.

в доспехи и с лавров венец на главата си. В дясната си ръка той държи малка Виктория върху глобус, която му подава лавров венец, а с лявата - се подpira на скиптър. Надписът е: *ΟΥΑΠΙΑ/С / СΕΡΑΙΚΗΝС*. Цялата композиция е оградена със зрънчест кръг (Обр.2). Монетата е от 5 асария с диам. 29/29 мм, тегло 15,49 г и посока на печатите -12 часа. В

иконографския репертоар на монетите, сечени от монетарниците в Тракия при Каракала изобразяването на императора като воин – победител е широко разпространено. Сердикийската монетарница пуска редица монети с различни варианти на императора победител.⁶ Тези изображения се свързват с постигната военна победа на Каракала⁷, както и с евентуално посещение на императора в Сердика на път за Мала Азия през 214-215 г.⁸

Най-късен в находката е медальонът на Елагабал (218-222 г.), сечен във Филипопол (Обр.3). Върху лицето му е представен бюст на императора надясно с лъчиста корона, ризница и щит. Надписът е: *ΑΥΤΚ ΜΑΥΡΗΛ / ΑΝΤΩΝΕΙΝΟС СΕΒ*. Върху гърба на медальона с надпис: *ΚΕΝΔΡΕΙΣΕΙΑ / Π/ΥΘ/ΙΑ ΕΝ ΦΙΑΠΠΟ / ΠΟΛΙ ΝΕΩ / ΚΟΡΩ* е изобразена агонска маса с четири крака, завършващи с лъвски лапи. Върху нея – сферична корона (corona donatica) с пет топки (лозинки) над горния ѝ отвор, под масата – урна с две палмови клонки. Медальонът е с размери 34/34 мм, тегло – 22,13 г и посока на печатите – 7 часа.

Както е известно, в 218 г. във Филипопол са учредени игри, наречени ΚΕΝΔΡΕΙΣΙΑ по епитета на бога-покровител на града Аполон Кендризос.⁹ Те са посветени на император Елагабал като благодарност за получената от Филипопол неокорска титла, т.е. правото на града да упражнява култа към императора. Връзката между името на игрите и отъждествяващия се с бога на слънцето император е съвсем ясна. В чест на тези две събития (полученият неокорат и Кендризийските игри) във Филипопол са отсечени редица медальони.

Обр.3. Бронзов медальон на имп. Елагабал (218-222 г.) от Филипопол.

Представеният медальон се различава от посочения от Мушмов в корпуса му за Филипопол по надписите върху лицето и гърба и бюста на императора.¹⁰ Намирането му заедно с другите монети още веднъж потвърждава факта, че

медальоните освен като подаръци и възпоменателни знаци са участвали и в монетната циркулация.

Монетите от находката са отсечени в рамките на десетина години (209/210 – 218/222 г.).

Местонамирането им в района на град Самоков¹¹ е съвсем естествено, имайки в предвид градските териториите на Сердика и Филипопол, които граничат една с друга. През Самоковското поле е минавал един от пътищата (наистина не най-прекият), свързващи Сердика с Филипопол. При селата Дяково и Яхиново (Кюстендилско) са се пресичали пътищата Пауталия – Германия – Филипопол и Найсус – Сердика – Амфиполис.¹² От Германия пътят е продължавал през прохода Дервент и с. Клисура за Самоковското поле и през Боровец и Марица за Филипопол.¹³

Представената колективна находка допълва познанията ни за провинциалните монетосечения във Филипопол и Сердика, както и за разпространението на отсечените в техните ателиета монети.

Б Е Л Е Ж К И

¹ Монетите са инвентирани под Инв. №№ ОФ Н 4959-4961.

² **Мушмов, Н.** Античните монети на Пловдив. – ГНБПл, 1924, с. 250, № 296.

³ **Юркова, Й.** Монетосеченето на градовете в Долна Мизия и Тракия II – III в. Хадрианопол. С., 1987, с. 14. Според Д. Ботева този акт предхожда с няколко месеца промяната в името на Гета – цезар от Lucius на Publius, т.е. 203/204 г. Вж.: **Ботева, Д.** Долна Мизия и Тракия в Римската имперска система (193-218/218 г. сл. Хр.). С., 1997, с. 125.

⁴ Авторите не са единодушни относно годината на обявяването на Гета за Август. Пик (Вж.: Pick, В., К. Regling. Die Antiken Münzen von Dacien und Moesien. Halbb. II, Berlin, 1910, s. 765.) ? Ружичка (Вж.: Ruzicka, L. Die Münzen von Pautalia. – ИБАИ, VII, 1932-33, с. 185.) приемат 208/209 г. Същото становище поддържа и Й. Юркова. (Вж.: **Юркова, Й.** Цит. съч., с. 14). Д. Ботева приема мнението на Е. Birley, който премества обявяването му за Август с около една година по-късно, т.е. октомври/ноември 210 г. (Вж.: **Ботева, Д.** Цит. съч., с. 43.).

⁵ **Мушмов, Н.** Монетите и монетарниците на Сердика. С., 1926, с. 95, №268.

⁶ **Мушмов, Н.** Цит. съч., №№263-279; **Ботева, Д.** Цит. съч., 276-277; **Božkova, В.** Depiction of emperor in the iconography of the Serdica coinage. – Macedonian Numismatic Journal, 3, Skopje, 1999, 52-53, №№ 4-14.

⁷ **Ботева, Д.** Цит. съч., 281-283; **Юркова, Й.** Цит. съч., с. 33.

⁸ **Ботева, Д.** Цит. съч., 276, 282-283.

⁹ **Герасимов, Т.** Бележки върху Питийските, Александрийските и Кендризийските игри във Филипопол. – В: Изследвания в чест на Акад. Д. Дечев, С., 1958, с. 298; **Колев, К.** Два новопостъпили медалиона в пловдивския музей. – Археология, 1967, 3, с. 44; **Юркова, Й.** Цит. съч., с. 19.

¹⁰ **Мушмов, Н.** Античните монети на Пловдив..., № 475. При Мушмов няма медальон, при който върху лицето надписът AVT K M AVPHΛ/ ANTΩNEINOC CEB да се комбинира с бюст на императора с лъчиста корона.

¹¹ През II-III в. Самоковското поле е влизало в градската територия на Сердика. Вж.:

Геров, Б. Проучвания върху западнотракийските земи през римско време. С., 1961, с. 249.

¹² Пак там, с. 242.

¹³ Пак там, с. 243.

A COIN HOARD FROM THE BEGINNING OF 3RD C. B.C. IN THE FUND OF REGIONAL MUSEUM OF HISTORY - KYUSTENDIL

Svetoslava Filipova

Summary

In 2001 the Regional Museum of History has bought off three coins came from provincial mints. The earliest one is the coin of Emperor Septimius Severus (193-211), minted in Philippopolis in the period 209-211 A.D. On the reverse side a classical representation of Asclepius and Hygieia has been shown. The coin weight is 14,94 g. and diameter of 27/27 mm.

The next coin belongs to the reign of Emperor Carakalla (198-217), and it was minted in Serdica, with great certainty, after 211 A.D. (the assassination of Geta), the Emperor been represented on it. Its weight is 15,49 g. and diameter of 29/29 mm.

The latest is the medallion from the reign of Emperor Elagabalus (218-222), minted in Philippopolis with a diameter of 34/34 mm and weight 22,13 g. It was minted for the games, organized in the town on behalf of the title ΝΕΙΨΚΟΡΟΥ given by the Emperor.

The place where the hoard was found - the region of Samokov - is natural, having in mind the territories of neighboring Serdica and Philippopolis, and the road crossing the Samokov valley.